

2

A GYERMEK FEJLŐDÉSE: A FORMÁLÓ HATÁSOK

11 éves fiam malacokat tartott. A malacok folyton felborították az itatójukat, lehetetlenné téve, hogy mindig legyen előttük friss víz. Ez rendkívül frusztrálta gyermekemet. Elhatároztuk hát, hogy készítünk egy beton itatóvályút, ami túl nehéz ahhoz, hogy felborítsák. Elkészítettük a formát, és elkezdtek beletöltetni a betont.

Amint dolgoztam, elkezdtem arról beszélni fiaimnak, hogy ez a projekt mennyire jól mintázza fiatal életüket. Otthonunk szerkezete olyan, mint a forma. Életük olyan, mint a beletöltött beton. Egy nap, amikor a forma el lesz távolítva, ők erősek lesznek; hasznosak bizonyos feladatok betöltésére. A gyermekkori fegyelmezések acélos, szilárd jellemet eredményeznek. Minden ékesszólásomat bevettem. A fiúk udvariasan és figyelmesen hallgattak. Amikor egy pillanatra megálltam levegőért, sarkon fordultak és elszaladtak játszani; láthatóan csöppet sem nyűgözte le őket az életük és a malacitatók közötti hasonlóság.

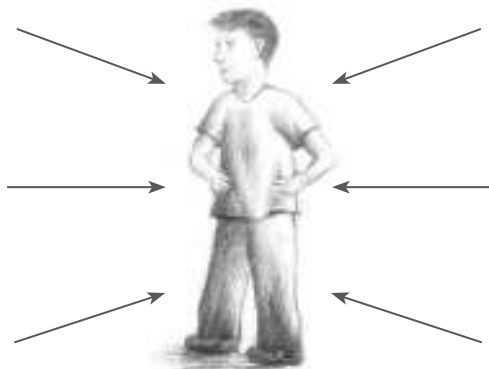
A fiúk nem álltak még készen az effajta gondolkodásra. Nem hibázathattam őket. Egyáltalán nem könnyű feladat végiggondolni azokat a hatásokat, melyek gyermekeink életét formálják. Az élet körülményei formálják és gyúrnak őket. A családi élet minden kis részlete mélységes hatással van arra a személyre, akivé gyermekeink válnak majd.

A formáló hatások

Ebben a fejezetben bemutatok egy ábrát, mely segítségünkre lesz, hogy megértsük a gyermekkort formáló tényezőknek a működését. Bár maga a kifejezés újnak tűnhet, az emberiséggel egyidős.

A formáló tényezők azok a történések és körülmények a gyermek fejlődésének éveiben, melyek bizonyítottan katalizálják a folyamatot, hogy a gyermek azzá a személlyé váljon, aki később valóban lesz. Ez a formálódás azonban nem automatikus; ahogyan a gyermek reagál ezekre

A GYERMEKSZÍV PÁSZTOROLÁSA

2. ábra Formáló hatások

az eseményekre és körülményekre, az meghatározza ezen események rá gyakorolt hatását.

Bibliai esetek igazolják a korai gyermekkor tapasztalatainak egész életünkre kiható következményeit. A fontosabb, családdal foglalkozó fejezetek (5Móz 6, Ef 6, Kol 3) is ezt feltételezik. A Szentírás megköveteli, hogy figyelmet tanúsítsunk a formáló hatásoknak.

A személy, akivé gyermekünk válik, két dolog „terméke”. Az első az élettapasztalat. A második, ahogyan ő közreműködik ezekben a tapasztalatokban. Az első ábra az élet formáló tényezőivel foglalkozik. A következő fejezetben bemutatok egy másik ábrát, mely a gyermek reakcióit mutatja be ezekre a hatásokra. A gyermekre nem pusztán hatással vannak a körülmények; a gyermek reagál. Reakciói, válaszai szívének Istenhez való viszonyulása szerint törnek elő. Az ábra segít majd megérteni, hol van szüksége a gyermeknek életformáló tanításra, és hol pásztorolásra.

A nyilak az ábrán a formáló hatásokat ábrázolják. Ezek a hatások, akár a szülői felügyeleten belülről vagy azon kívülről jönnek, erőteljes hatást gyakorolnak a gyermek életére.

A családi élet szerkezete

Az egyik nyíl a családi életet jelenti. Vajon a család egy tradicionális felépítésű család? Hány szülő hatásának van a gyermek kitéve? Két vagy három generáció él együtt? Mindkét szülő életben van, és ellátja otthoni feladatait? Hogyan épülnek fel a szülői feladatok? Vannak más gyerekek is, vagy a családi élet egyetlen gyermek körül szerveződött? Hányadik-

nak született a gyermek? Milyen a gyermekek közötti kapcsolat? Milyen közel vagy távol állnak életkorban, képességekben, érdeklődési körben vagy személyiségben? Milyen viszony van a gyermek egyénisége és a család többi tagjának egyénisége között?

Sally és férje tanácsadásért jöttek. Friss házások voltak és nehézségekkel küszködtek. Az egyik legnagyobb probléma, amin Sally nem tudott felülkerekedni, az volt, hogy férje nem szervezte életét Sally élete köré. Sally egyedüli gyermek volt. Szülei nem kényeztették el azáltal, hogy mindennel elhalmozták, mégis életében kívánságait és szükségleteit tették prioritássá. Most úgy érezte, férje nem szereti, mert nem Sally kívánságai köré építette fel életüket. Gyermekkorának családi élete mélyrehatóan formálta igényeit és elvárásait férjével szemben.

Családi értékek

Egy másik nyíl a családi értékrendekre mutat rá. Mi az, ami fontos a szülőknek? Miből csinálnak „ügyet”, és mi az, ami fölött szemet hunynak? Fontosabbak-e az emberek, mint egyes dolgok? Melyik dolgon izgatják fel a szülők magukat inkább; egy lyukon az iskolai nadrágon, vagy egy osztálytársakkal történt verekedésen? Milyen gondolkodásmóddal és ideálokkal találkozik a gyermek? Láthatóak, de nem hallhatóak a gyermekek otthon? Melyek a családi élet kimondott és kimondatlan szabályai? Hogyan „illeszkedik” Isten a család életébe? Vajon a családi élet Isten ismerete és imádata köré épül, vagy valami más körül forog? „Meglássátok, hogy senki ne legyen, aki bennetek zsákmányt vet a bölcselkedés és üres csalás által, mely emberek rendelése szerint, a világ elemi tanításai szerint, és nem a Krisztus szerint való” (Kol 2,8). A kérdés, amit fel kell tennünk, a következő: Otthonunk értékrendje emberi hagyományokon és e világ alapelvein nyugszik-e, vagy pedig Krisztuson?

Nemrégiben megkérdeztem egy tíz év körüli „fiatalembert”, mitől kerülne nagyobb bajba, ha összetörne egy értékes vázát, vagy ha ellenállna szülei egyértelmű utasításának. Gondolkodás nélkül azt felelte, a dédelgetett váza eltörése sokkal rosszabb lenne. A srác megtanulta otthona értékrendjét. Érzékeli azt a kimondatlan szabályt, miszerint a nagyra becsült vázák jobban érdeklik a szüleit, mint az engedetlen fiuk. Ezek az értékek sekélyes és félrevezető elméleteken nyugszanak.

A családi értékek vizsgálatának más nézőpontjai is vannak. Melyek a határvonalak a családon belül? Az élet mely területein tartanak titkokat, és

hol játszanak nyílt lapokkal? A felebarátokkal való kapcsolat nyitott, vagy zárt? Milyen magasak a falak a család körül? Hogyan lehet ezeken a falakon áthatolni? Néhány család soha nem mondaná el problémáit a rokonainak, de szabadon feltár mindent a szomszédok előtt. Mások egy testvérnek szólnak, ha segítségre van szükség, de soha nem szólnak a szomszédnak, aki közel van (Péld 27,10). Néhány gyerek úgy nő fel, hogy elképzelése sincs, Apu mennyit keres, míg mások tisztában vannak a bankszámla állásával minden egyes nap. Néhány szülőnek titkai vannak gyermekei előtt. Egyes gyerekek megosztják titkaikat egymással, de soha nem a szüleikkel. Néha Anyunak és a gyerekeknek vannak titkai Apu előtt. Esetenként Apu és a gyerekek titkolóznak Anyu előtt. Minden család meghatározott bizonyos határvonalakat. Talán nincsenek kimondva, vagy átgondolva, de ettől még léteznek.

Családi szerepek

A család szerkezetén belül minden egyes családtag játszik valamilyen szerepet. Néhány édesapa a családi élet minden dolgában részt vállal. Más édesapák elfoglaltak és távol maradnak a családi tevékenységektől. Apró dolgok, mint például ki fizeti a számlákat, vagy ki egyezteti a családi elfoglaltságok időpontjait, sokat elárul a családon belüli szerepekről. A gyerekeknek szintén vannak szerepeik. Ismertem egy családot, ahol a gyermekektől elvárták, hogy adják föl apjuk zokniját és cipőit, mert ő elhízott és kényelmetlennek találta ezt. S mert nyers és kíméletlen volt, ahogy ezt a szívességet megkövetelte, a gyermekeket erőteljesen befolyásolta ez a hatás a családban betöltött szerepük szempontjából.

Családi konfliktusok megoldása

Bárki, aki házassági tanácsadást folytat, bizonyítani tudja a család hatását abban, ahogy a konfliktusokat megoldják. Tudja-e a család, hogyan beszéljen a problémákról? Megoldják a dolgokat, vagy egyszerűen csak elésztálnak? A problémákat biblikus alapelvek szerint oldják meg, vagy erővel? A család tagjai használnak-e nem verbális eszközöket, mint például egy csokor rózszát, hogy a konfliktusokat feloldják? A Péld 12,15-16 azt mondja: „A bolondnak haragja azon napon megismertetik; elfedezi pedig a szidalmat az eszes ember. Aki igazán szól, megjelenti az igazságot, a hamis bizonyosság pedig az álnokságot.” A gyermek az otthona formáló hatása által arra van tanítva, hogy vagy bolond legyen, vagy egy eszes, bölcs ember.

Sammy minden alkalommal kirohant az óvodai csoportból, amikor nem tetszett neki, ami történt. Az óvónő behívatta szüleit egy megbeszélésre. Sammy édesapját tehetetlen düh (frusztráltság) fogta el a beszélgetés alatt, és kirohant a szobából. Az óvónő így már jobban megérthette Sammy viselkedésének mértékét.

Családi válasz a bukásra

Ide sorolható az a hatás is, ahogyan a szülők kezelik gyermekük elbukásait. A gyermekkor tele van ügyetlen próbálkozásokkal és elbukásra ítélt törekvésekkel. Kiforratlan gyermekek, akik képességeik fejlesztését tanulják ebben a mesterkéltnél, elferdített világban, elkerülhetetlenül hibáznak. A fontos kérdés számunkra az, hogyan kezeljük ezeket a bukásokat. Azt az érzést keltjük-e a gyermekben, hogy ostoba? Esetleg kigúnyoljuk-e őket a bukásukért? Szórakoztatónak találja-e ezeket a család egyes tagjai kárára? Egyes szülőknek bámulatos képességük van, hogy ezeket az elbukott próbálkozásokat úgy lássák, mint dicséretre, hálaadásra méltó törekvéseket. Mindig bátorítanak. Szakértői a kudarckok semlegesítésének. Az, hogy a gyermek hitelt érdemlő dicsérettel, vagy ócsárló kritizálással találkozik, esetleg ezek keverékével, hatalmas formáló erő lesz az ő életére nézve.

Családi történelem

Van itt még valami. Minden családnak megvan a maga történelme. Családtagok születnek, míg mások meghalnak. Vannak házasságkötések és válások. Egyes családokat a szociális stabilitás jellemez, míg másokat nem. Egyes családokban van elég pénz, máshol nincs. Egyesek jó egészségnek örvendenek, míg másoknak életüket betegségek köré kell szervezniük. Egyesek mély gyökerekkel rendelkeznek a környéken, míg mások folyton kiszakíttatnak környezetükből.

A közelmúltban egy asszonynak segítetttem rendbe tenni gyermekkorának eseményeit. A beszélgetésünk ekképpen nézett ki:

- Hányszor költöztek a gyermekkor alatt?
- Sokszor.
- Ötször, vagy tízszer?
- Oh, nem, többször.
- Több, mint hússzor?

Itt megállt néhány percre gondolkodni és kalkulálni.

– Sokkal több, mint hússzor.

Később elmondta, hogy ő és nővére több mint negyvenhat költözést számoltak össze tizennyolc éves koruk előtt. Bizonyára ez a családi történelem mélyrehatóan formálta ennek a nőnek az értékrendjét és távlati elképzeléseit.

Ez a rövid lista csak gondolatébresztő azokra a körülményekre nézve, melyek hatással vannak életünkre. Ezen események hatásai letagadhatatlanul ránk nyomják bélyegüket.

Hibák a formáló hatások megértésében

A formáló hatások vizsgálata során két hibát követhetünk el. Az első hiba, ha ezeket a hatásokat meghatározónak, determinálónak véljük. Ez a gondolat azt feltételezi, hogy a gyermek felnevelkedése körülményeinek áldozata. A második hiba a tagadás. Ez a hiba azt mondja, hogy a gyermekre nincsenek hatással kisgyermek-korának tapasztalatai. Igeversék, mint például a Péld 29,21 a gyermekkori tapasztalatok fontosságát hangsúlyozzák. Itt azt láthatjuk, hogy a szolgál, akit gyermekkortól fogva kényeztetnek, olyan modorúvá válik, mely nyomorúságra viszi.

Sem a tagadás, sem a determinizmus nem helyes. Ezeket a hatásokat biblikusán kell elfogadnunk. Ez támogatni, segíteni fogja tevékenységünket a szülői szerep végzése során.

Súlyos hibát követünk el, ha azt gondoljuk, a gyermeknevelés nem más, mint a lehető legjobb körülmények biztosítása gyermekeink számára. Sok keresztyén szülő vallja ezt a „keresztyén determinizmust”. Úgy foglalják össze, hogy ha sikerül elég jól védelmezniük és oltalmazniuk, ha mindig pozitívak tudnak lenni vele, ha keresztyén iskolába járatják, vagy ha otthon oktatják, ha a lehető legjobb gyermekkori tapasztalatokat biztosítják számára, akkor gyermekükkel minden rendben lesz.

Ezeknek a szülőknek meggyőződésük, hogy a megfelelő környezet megfelelő gyermeket fog produkálni. Úgy vélekednek, mintha a gyermek passzív lenne. Ez az elképzelés nem más, mint determinizmus keresztyén ruhákba öltöztetve.

Van egy barátom, aki fazekas. Elmondta nekem, hogy csak olyan edényt tud készíteni, amelyet az agyag, amiből dolgozik, enged. Az agyag nem egyszerűen egy passzív közeg a kezei alatt. Az agyag reagál. Egyes

agyagok rugalmasak és könnyen kezelhetőek. Más agyagfajták morzsalékosak és nehéz megmunkálni őket.

Megfigyelése jó alkalmat ad a párhuzamra: mindent meg kell tennünk, hogy a lehető legstabilabb formáló hatásokat biztosítsuk gyermekeink számára, de sosem szabad feltételeznünk, hogy pusztán csak passzív agyagot gyúrunk. Az agyag reagál a formálásra; vagy elfogadja, vagy visszautasítja azt. A gyerekek sosem passzív befogadói a formálásnak, sőt, sokkal aktívabban közreműködnek, mint gondolnánk.

Gyermekeink Istenhez való viszonyulásuk szerint reagálnak. Ha gyermekünk ismeri és szereti Istent, ha magáévá teszi azt a tényt, hogy Isten ismerete minden körülmény között képessé tesz bennünket békességünk megőrzésére, akkor építő módon fog reagálni formáló törekvéseinkre. Ha gyermekünk nem ismeri, és nem szereti Istent, akkor is igyekszik lelkének szomját olyan tartályokból oltani, amelyek nem tartják a vizet (Jer 2,13), és így könnyen fellázadhat legjobb próbálkozásaink ellenére is. Mindent meg kell tennünk, amire Isten elhívott, de a végkifejlet sokkal összetettebb, mint hogy helyes dolgokat tettünk-e helyes módon. Gyermekeink felelősek azért, ahogyan reagálnak nevelésünkre.

A determinizmus azt mondhatja a szülőkkel, hogy a jó formáló hatások automatikusan jó gyermekeket produkálnak. Ez sajnos gyakran keserű gyümölcsöket terem később. Azok a szülők, akiknek engedetlen és neveletlen tizenéveseik, vagy fiatal felnőtt gyerekeik vannak, azt gondolják, hogy a problémát azok a formáló körülmények okozzák, melyeket ők biztosítanak. Azt gondolják, hogy ha egy kicsit jobb otthont teremtettek volna, minden jól alakult volna. Elfelejtik, hogy a gyermek sosem kizárólag az élet formáló hatásai által alakul. Emlékezzünk, hogy a Péld 4,23 azt mondja, a szív az a hely, ahonnan minden élet kiindul. A gyermek szíve meghatározza, hogyan fog reagálni nevelésünkre.

Mr. és Mrs. Everettnek volt egy lázadó tizenöt éves fia. Tisztában voltak vele, hogy a gyereknevelés során sok hibát elkövettek; amikor fiukat látták, saját bukásaikat látták. Ennek eredményeképpen sosem úgy látták őt, mint egy fiút, aki a bűnt választja. Nem látták büntetőségét bűnös választásaiért. Szem elől tévesztették, hogy ő választotta, hogy ne higgyen és ne engedelmeskedjen Istennek. Nem voltak tökéletes szülők, ez igaz, fiuk azonban nem volt egy jó gyermek, s ez éppúgy igaz volt.

Ez a nézőpont nem veszi figyelembe azt a tényt, hogy az emberek olyan teremtmények, akiket szívük beállítottsága irányít. A gyermek nem passzív a gyermekkor alatt. Gyermekeink kölcsönhatásba kerülnek az étellel. Ez elvezet bennünket a következő fejezethez és a következő ábrához.

Gyakorló kérdések a 2. fejezethez

1. Melyek voltak a kiemelkedő formáló hatások gyermekeid életében?
2. Milyen a családotok szerkezete? Milyen hatással van ez gyermekeidre?
3. Mi lenne az, amit gyermekeid családi életetek értékeiként azonosítanának? Mik azok a dolgok, melyek a legfontosabbak neked?
4. Hol vannak az otthon titkai? Megosztasz-e túl sok mindent, és így megterheled-e gyermekeidet olyan problémákkal, melyek túl nagyok számukra? Nem osztasz-e meg túl keveset, így elszigetelve őket az élettől, és az Istenre való ráhagyatkozástól?
5. Ki a főnök otthonotokban? Van-e egy központi hatalom, vagy a családi döntéseket bizottságban hozzátok?
6. Melyek a konfliktusok megoldásának útjai? Ezek az utak milyen hatást gyakorolnak gyermekeidre egyen-egyenként? Garantált a változás? Ha igen, milyen változás?
7. Mi jelenti a győzelmet vagy a vereséget otthonodban?
8. Milyen események jelentettek fordulópontot családi életetek történetében? Ezek az események milyen hatást gyakoroltak rád? Milyen hatást gyakoroltak gyermekeidre?
9. Hajlasz rá, hogy determinista légy, ha gyermeknevelésről alkotott nézeteidről van szó? Képes vagy meglátni, hogy gyermekeid aktívan közreműködnek életük formáló eseményeiben? Hogyan látod reakcióikat?